

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTI ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ АГРАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На основі теоретичного аналізу педагогічної літератури визначено поняття "професійно-педагогічна компетентність викладача аграрних спеціальностей ВНЗ". Простежено зв'язок між компонентами професійно-педагогічної компетентності викладача аграрних спеціальностей і компонентами професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрного фаху. Проаналізовано поняття "критерій" та "показник". Досліджено питання визначення критеріїв і показників педагогічної компетентності у роботах науковців. Запропоновано основні критерії та їхні показники для оцінювання професійно-педагогічної компетентності магістранта-аграрія.

Ключові слова: критерій, показник, магістрант, професійно-педагогічна компетентність.

Постановка проблеми. Приклад європейської освітньої системи обумовив появу магістерського рівня вищої освіти в Україні. Новий підхід до організації фахової підготовки надає випускникові магістратури більше можливостей для самореалізації у різних напрямках своєї професійної діяльності, одним з яких є викладацька діяльність. Якщо особа здобула вищу освіту в педагогічному ВНЗ, вона готова відповідати вимогам, що постають перед викладачем. Якщо ж особа здобула вищу освіту в закладі іншого профілю, зокрема аграрного, вона потребує додаткової науково-педагогічної підготовки для подальшої роботи. Тому магістратура може стати найефективнішим шляхом формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ВНЗ. Допомогти оцінити рівень сформованості професійно-педагогічної компетентності випускника магістратури може система визначених критеріїв та показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення критеріїв та показників професійно-педагогічної компетентності досліджували: Л. В. Боровик, С. С. Вітвицька, О. В. Дерев'яно, С. О. Доценко, Н. А. Залесова, І. О. Зимня, В. О. Калінін, О. А. Кирилова, Г. С. Коваленко, Ю. С. Красильник, А. К. Маркова, Л. Н. Мітіна, В. Л. Ортинський, В. Д. Симоненко, Я. Б. Сікора, В. А. Сластьонін, В. І. Тернопільська, Т. І. Шанскова, Д. В. Швець.

Мета статті – визначення критеріїв та показників сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Слово "магістр" походить від латинського слова "magister" і перекладається як "вчитель", "наставник", "начальник". Згідно зі статтею 5 Закону України "Про вищу освіту", "магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та / або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та / або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності" [1]. Таким чином, "магістрант" – це особа, яка навчається в магістратурі і готується захищати наукову роботу, щоб отримати ступінь магістра.

Стаття 55 Закону України "Про вищу освіту" вказує, що посади педагогічних працівників ВНЗ можуть займати особи із ступенем магістра за відповідною спеціальністю [1]. Отже, одним із функціональних напрямів діяльності магістра може бути науково-педагогічний напрям. Це означає, що магістрант аграрного фаху повинен фактично опанувати другу професійну діяльність, а одним із результатів навчання в магістратурі аграрного ВНЗ повинна стати готовність магістра-аграрія до педагогічної діяльності. Ця готовність проявляється через наявність професійно-педагогічної компетентності випускника магістратури і повинна відповідати моделі професійно-педагогічної компетентності викладача аграрних спеціальностей ВНЗ. Відповідно до нашого визначення, отриманого на основі попереднього дослідження педагогічної літератури, професійно-педагогічна компетентність викладача аграрних спеціальностей ВНЗ містить когнітивний, операційно-технологічний, соціальний, особистісний, аутопсихологічний компоненти, іншими словами є здатністю викладача мобілізувати, застосувати інтегративну систему, що включає педагогічні, психологічні, методичні знання, знання аграрної сфери; операційно-технологічні вміння і навички; інтелектуально і особистісно обумовлений життєвий досвід; індивідуальну своєрідність суб'єкту, яка дає можливість висловлювати професійно грамотні міркування,

оцінки, думки для забезпечення виконання викладацьких функцій із необхідною якістю, що регламентується освітніми законами, нормативними документами тощо.

Оскільки рівень сформованості кожного компоненту професійної компетентності можна оцінити, то необхідно визначити для цього певну систему критеріїв та показників. Відповідно до словника з педагогіки, в загальному, критерій (від грец. *critēriōn* – засіб судження) – ознака, на основі якої відбувається оцінювання, визначення чи класифікація чого-небудь; мірило судження, оцінки якого-небудь явища [2: 149]. Якщо ж брати до уваги педагогічний аспект, то критерій є ідеальним зразком для порівняння з реальними явищами, за їх допомогою можна встановити міру відповідності, наближення до заданої моделі сформованості того чи іншого педагогічного явища [3].

За умови того, що критерій – це основа для оцінки сформованості певного явища, показник виступає якісною та кількісною характеристикою сформованості явища, властивості, інакше кажучи, показник свідчить про ступінь сформованості того чи іншого критерію [4].

Досить часто у науковій літературі критерії сформованості професійно-педагогічної компетентності представлено через показники готовності до педагогічної діяльності, педагогічні вміння і навички тощо [5]. Л. Н. Мітіна виділяє критерії сформованості професійно-педагогічної компетентності через готовність до професійно-педагогічної діяльності і окреслює такі аспекти готовності: педагогічна спрямованість, педагогічна компетентність, емоційна гнучкість, саморозвиток, творчість, креативність. Готовність до педагогічної діяльності починається із професійного самовизначення, що передбачає усвідомлення педагогом власних прагнень через порівняння власних цілей з цілями інших педагогів; таке усвідомлення спонукає до самореалізації і проявляється у прагненні віднайти себе у якості професіонала [6]. Критерії сформованості педагогічної діяльності у працях А. К. Маркової – це наявність педагогічних умінь, необхідних для виконання професійних вимог до вчителя, та особистісних якостей, що забезпечують виконання всіх ланок праці педагога. До особистісних якостей відносяться педагогічне мислення, ерудиція, інтуїція, імпровізація, винахідливість, педагогічний такт та емпатія [7]. О. А. Кирилова і Н. А. Залесова виділяють такі критерії сформованості професійно-педагогічної діяльності: когнітивний, мотиваційний, методологічний, практично-реалізуючий, контроль-діагностичний, корекційний. Нівелювання будь-якого з означених критеріїв призводить до зниження рівня інших, а отже – втрати професійної компетентності [8]. В. Л. Ортинський зазначає, що готовність науково-педагогічного працівника до професійної педагогічної діяльності полягає в засвоєнні повного складу спеціальних знань (з предмета, навчальної дисципліни, курсу), психолого-педагогічних дій у вищому навчальному закладі та соціальних відносин, у сформованості й зрілості професійно значущих і громадських якостей особистості. Професійна кваліфікація полягає в умінні прогнозувати цілі та результат педагогічного впливу, у побудові інформаційних моделей, ухваленні самостійних рішень та ін. Бути професійно педагогічно компетентним означає мати багатокomпонентний склад інтеграційних професійних знань і умінь, що забезпечує усвідомлення вольових рішень, виконання творчих дій з конструювання процесу навчання й моделювання комунікативних зв'язків [10]. С. С. Вітвицька у своїй науковій праці виокремила ціннісно-спонукальний критерій (спрямованість на творче оволодіння педагогічними знаннями, потреба у застосуванні інноваційних технологій, професійному саморозвитку, самореалізації); когнітивний критерій (знання педагогічної теорії, психологічних, вікових та індивідуальних особливостей студентів, методики викладання дисциплін у ВНЗ); діяльнісно-практичний (ступінь володіння магістрантами способами діяльності, вміннями застосовувати теоретичні знання – через наявність гностичних, проєктивних, конструктивних, організаторських, комунікативних, інтелектуальних, дидактичних умінь); креативно-особистісний критерій (інтелектуальна активність, цілеспрямованість, працездатність, креативність); оцінно-рефлексивний критерій (здатність до об'єктивної оцінки знань, умінь, навичок студентів, самооцінки своїх можливостей та результатів діяльності); результативно-продуктивний критерій (здатність до самонавчання, створення оригінальних продуктів освітньої діяльності, спрямованість на розвиток самостійності студента) [10: 31–32].

Резюмуючи результати роботи науковців, зробимо узагальнення щодо критеріїв та показників сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей.

1. Більшість науковців вказує на необхідність оцінювання комплексу знань педагогів, тобто оцінює сформованість когнітивного компоненту професійно-педагогічної компетентності майбутнього педагога. Ми погоджуємося з думкою науковців і пропонуємо з цією метою виокремити знаннєвий критерій оцінювання професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей. Оскільки ми працюємо з комплексом знань, необхідним майбутньому викладачеві аграрних дисциплін, то його показниками пропонуємо обрати спеціально-предметні знання (знання аграрної сфери), психолого-педагогічні знання, методичні знання.

2. Автори підкреслюють важливість оцінювання умінь і навичок викладача, тобто ступінь розвитку операційно-технологічного компоненту професійно-педагогічної компетентності. Ми підтримуємо думку науковців і пропонуємо використати з цією метою запропонований С. С. Вітвицькою діяльнісно-практичний критерій, а його показниками визначити вміння та навички випускника магістратури.

3. Досліджуючи питання критеріїв щодо визначення рівня сформованості професійної компетентності викладача, ми зауважили, що автори обов'язково беруть до уваги особистість самого педагога і зазначають, що окрім бажання викладати (мати мотиваційне підґрунтя для поданої професії), особа повинна мати ще й певний комплекс якостей та характеристик, як природних, так і сформованих за умов соціуму. Саме тому назви критеріїв для оцінювання зазначених якостей та характеристик різняться у роботах науковців, проте вони не суперечать одна одній, а навпаки, уточнюють, деталізують професійну компетентність педагога.

Ми пропонуємо застосувати особистісно-рефлексивний критерій для визначення ступеню сформованості соціального, особистісного, аутопсихологічного компоненту професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей, адже всі подані компоненти, на нашу думку, висвітлюють індивідуальні риси і властивості людини. Показниками даного критерію вважаємо за потрібне визначити мотиваційний (педагогічна спрямованість); індивідуально-психологічний (педагогічне мислення, педагогічний такт, креативність тощо); загальнокультурний показник (світогляд, моральність тощо) та показник самодіагностики (аналіз власних дій для покращення результатів професійної діяльності).

Систему критеріїв та їхніх показників для оцінювання рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей можна проілюструвати за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1. Критерії та показники сформованості професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрної спеціальності

Оцінювання професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрної спеціальності		
знаннєвий критерій	діяльнісно-практичний критерій	особистісно-рефлексивний критерій
<i>показники</i>	<i>показники</i>	<i>Показники</i>
- спеціально-предметні знання - психолого-педагогічні знання - методичні знання	- вміння - навички	- мотиваційний - індивідуально-психологічний - загальнокультурний - самодіагностика

Висновки. Можливість викладацької діяльності випускника магістратури аграрного фаху обумовлює необхідність оцінювання не лише його професійної, але й педагогічної компетентності, яка містить когнітивний, операційно-технологічний, соціальний, особистісний, аутопсихологічний компоненти. Аналіз педагогічної літератури допоміг з'ясувати можливі критерії і показники для оцінювання рівня професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей. Зокрема, знаннєвий критерій (показники – спеціально-предметні, психолого-педагогічні, методичні знання); діяльнісно-практичний (показники – вміння і навички магістранта); особистісно-рефлексивний (показники – мотиваційний, індивідуально-психологічний, загальнокультурний та самодіагностика).

Перспективами подальших досліджень є визначення можливих рівнів сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей за означеними критеріями та показниками. Аналіз педагогічних джерел надасть можливість встановити кількість рівнів, яку виокремлюють науковці, проаналізувати назви рівнів, а також їхні характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про вищу освіту" №1556-VII від 01.07.2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К. : Парлам.вид-во, 2014. – 18 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва : ИКЦ "МарТ", 2005. – 448с.
3. Тернопільська В. І. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів / В. І. Тернопільська, О. В. Дерев'яко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. – 2012. – № 31. – С.264–267.
4. Сікора Я. Б. Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики / Я. Б. Сікора // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка – 2008. – № 42. – Педагогічні науки. – С.154–159.
5. Іващенко О. Критерії сформованості професійно-педагогічної та психолого-педагогічної компетентності випускника ВНЗ [Електронний ресурс] / О. Іващенко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npd/2011_4/ivachen.pdf.
6. Митина Л. Н. Психология профессионального развития учителя : [учебно-методическое пособие] / Л. Н. Митина. – М. : Флинта: МПСИ, 1998. – 200с.

7. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1990. – №8. – С.82–88.
8. Кирилова А. О. Модель профессиональной компетентности педагога / О. А. Кирилова, Н. А. Залесова // Актуальные проблемы личностно-ориентированного образования. Личность педагога : профессионально-личностные характеристики и требования времени : [коллективная монография]. – Шадринск : ПО "Исеть", 2004. – Вып.1. – С.102–109.
9. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
10. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктор пед. наук : спец. 13.00.04 / С. С. Вітвицька. – Житомир, 2011. – 44 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Zakon Ukrainyiny "Pro vyshchu osvitu" №1556-VII vid 01.07.2014 r. [The Law of Ukraine on "Higher Education" №1556 –VII of 1 July 2014] / Verkhovna Rada Ukrainyiny [Verkhovna Rada of Ukraine]. – Ofits.vyd. – K. : Parlam.vyd-vo, 2014. – 18 s. – (Biblioteka ofitsiynykh vydan').
2. Kodzhaspyrova H M. Slovar' po pedahohyke [Pedagogical Dictionary] / H. M. Kodzhaspyrova, A. Yu. Kodzhaspyrov. – Moskva : YK Ts "MarT", 2005. – 48 s.
3. Ternopil's'ka V. I. Vyznachennya kryteriyiv sformovanosti profesiyanoi kompetentnosti maybutnikh hirnychykh inzheneriv [Identification of Criteria for Professional Competence Assessment of Future Mining Engineers] / V. I. Ternopil's'ka, O. V. Derevyanko // Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova [Scientific Journal of National Pedagogical University Named after M. P. Dragomanov. Series 5. Pedagogical Sciences : Realia and Perspectives]. – 2012. – № 31. – S. 264–267.
4. Sikora Ya. B. Kryteriyi ta rivni sformovanosti profesiyanoi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya informatyky [Criteria and Levels of Professional Competence Assessment of a Future Teacher of Information Science] / Ya. B. Sikora // Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka [Zhytomyr Ivan Franko State University Journal]. – 2008. – № 42. Pedahohichni nauky. – S. 154–159.
5. Ivashchenko O. Kryteriyi sformovanosti profesiyano-pedahohichnoyi ta psykholoho-pedahohichnoyi kompetentnosti vypuschnyky VNZ [Criteria for Professional-Pedagogical and Psychoeducational Competence Assessment of a Graduate] [Elektronnyy resurs] / O. Ivashchenko. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npd/2011_4/ivachen.pdf.
6. Mytyna L. N. Psykholohyya professyonal'noho razvytyya uchytelya [The Psychology of a Teacher's Professional Development] : [uchebno-metodycheskoe posobye] / L. N. Mytyna. – M. : Flynta : MPSY, 1998. – 200 s.
7. Markova A. K. Psykholohycheskyy analiz professyonal'noy kompetentnosti uchytelya [Psychological Analysis of a Teacher's Professional Competence] / A. K. Markova // Pedahohyka [Pedagogics] – 1990. – №8. – S. 82–88.
8. Kyrylova A. O. Model' professyonal'noy kompetentnosti pedahoha [The Model of a Teacher's Professional Competence] / O. A. Kyrylova, N. A. Zalesova // Aktual'nye problemy lychnostno-oryentyrovannogo obrazovanyya. Lychnost' pedahoha : professyonal'no-lychnostnye kharakterystyky i trebovanyya vremeny [Urgent Problems of Personally Oriented Education. The Personality of a Teacher : Professional and Personal Characteristics and the Requirements of the Time] : [kollektivnaya monohrafiya]. – Shadrinsk : PO "Yset", 2004. – Vyp. 1. – S. 102–109.
9. Ortyns'kyy V. L. Pedahohika vyshchoyi shkoly [Pedagogics of Higher School] : [navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / V. L. Ortyns'kyy. – K. : Tsentri uchbovoyi literatury, 2009. – 472 s.
10. Vitvyts'ka S. S. Teoretichni i metodychni zasady pedahohichnoyi pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoyi osvity [Theoretical and Methodical Bases of Masters' Pedagogical Training under Conditions of Academic Degree Education] : avtoref. dys. na zdob.nauk.stupenya doktor ped.nauk : spets. 13.00.04 / S. S. Vitvyts'ka. – Zhytomyr, 2011. – 44 s.

Бурмакина Н. С. Критерии и показатели профессионально-педагогической компетентности магистрантов аграрных специальностей.

На основании теоретического анализа педагогической литературы определено понятие "профессионально-педагогическая компетентность преподавателя аграрных специальностей вуза". Прослежена связь между компонентами профессионально-педагогической компетентности преподавателя аграрных специальностей и компонентами профессионально-педагогической компетентности магистранта аграрных специальностей. Проанализировано понятие "критерий" и "показатель". Исследован вопрос определения критериев и показателей педагогической компетентности в работах ученых. Предложены основные критерии для оценки профессионально-педагогической компетентности магистранта-агрария.

Ключевые слова: критерий, показатель, магистрант, профессионально-педагогическая компетентность.

Burmakina N. S. Criteria and Indicators for Professional and Pedagogical Competence Assessment of the Students of Master Degree Course of Agrarian Specialities.

The paper focuses on the criteria and indicators determination for professional pedagogical competence assessment of the students of master degree course of agrarian specialities. In order to obtain the necessary criteria and indicators the concept "professional pedagogical competence of a teacher of higher education of agrarian specialities" has been determined on the basis of the theoretical analysis of pedagogical literature. The main components of professional pedagogical competence of a teacher of higher education of agrarian specialities have been investigated. The connection between the components of professional pedagogical competence of a teacher of higher education of agrarian specialities and the components of professional pedagogical competence of a student of master degree course of agrarian specialities has been considered. The concepts "criterion" and "indicator" have been analyzed. The author determines a criterion as a principle or standard for professional pedagogical competence assessment of a student of master degree course of agrarian specialities. The author considers an indicator as qualitative and quantitative characteristics of a criterion. The problem of criteria and indicators determination in the scientific research has been investigated by the author. The main criteria for professional pedagogical competence assessment of the students of master degree course of agrarian specialities and their indicators have been propounded.

Key words: *criterion, indicator, a student of master degree course, professional and pedagogical competence.*